

'אקסודוס' ('יציאת אירופה תש"ז')

(Exodus 1947). ספינת מעפילים שהיתה לסמל למאבק על זכות העלייה החופשית לארץ-ישראל.

המדיניות הציונית שהתגבשה מסתיו 1945 ראתה ב'שארית הפלטה' ובעקורים באירופה מנוף עיקרי במאבק המדיני להקמת המדינה, ובהמשך ההעפלה לארץ-ישראל – זירת מערכה מרכזית במאבק ההוא. בנובמבר 1946 רכש המוסד ל'עליה ב', המארגן הראשי של ההעפלה, את הספינה האמריקנית 'פרזידנט גרפילד' (President Garfield). הספינה במקורה נועדה להיות ספינת טיולים לשיט נהרות וחופים, במלחמת-העולם השנייה הוסבה לצורכי הצי, יכלה להסיע יותר מ-4,000 נוסעים, והיתה האוניה הגדולה ביותר שהפעיל עד אז המוסד לעלייה. בהסעה הזאת בא' ביקשו אנשי המוסד להקל את לחץ העקורים היהודים לצאת מן המחנות בגרמניה, וגם לארגן מיבצע העפלה מקיף וחסר תקדים בממדיו, שימשוך סיקור תקשורת בינ-לאומי ויסב את שימת-ליבם של חברי ועדת החקירה של האו"ם לעניין ארץ-ישראל (UNSCOP), שאותה עת עשו בארץ-ישראל במסגרת תפקידם.

בתוך שבוע ימים, בתחילת חודש יולי 1947, הועברו 4,500 פליטים יהודים, מצוידים באשרת-מעבר קולקטיווית של ממשלת קולומביה, מן המחנות בגרמניה לדרום צרפת, והועלו על סיפונה של א' שעגנה בנמל הישן של העיירה סט (Sète), לא הרחק ממרסיי. בסיוע חשאי של שרי ממשלה סוציאליסטים בצרפת וכן של שרותי הביטחון הצרפתיים, שאהדו את העניין היהודי והציוני – אגב עימות פוליטי עז בקרב הממשלה הצרפתית עם תומכי עמדת הבריטים – נעשה על אדמת צרפת המיבצע הלוגיסטי המורכב ובעל השפעות מדיניות מובהקות.

עם שחר יום 11 ביולי הפליגה האוניה מזרחה, לעבר חופי ארץ-ישראל. ובלב ים הסבה את שמה ל'יציאת אירופה תש"ז' – אקסודוס 1947. כל עת המסע של 4,500 המעפילים, שכללו קיבוצים מאורגנים ופליטים יחידים ששהו באוניה בצפיפות רבה ובתנאי מחסור, אך מתוך שמירה על משמעת פנימית מרשימה, עקבו כלי שיט בריטיים אחר האוניה, וכבר לפני הגיעה לתחום המים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל, סגרו עליה משחתות בריטיות וכיוונו אותה לעבר נמל חיפה, שם התנהל מאבק אלים עם הפליטים שעל האוניה, שהתנגדו בתקיפות לפינוי, והמאבק החריף הסתכם בשלושה הרוגים ובפצועים רבים.

ב-20 ביולי הועברו פליטי א' לשלוש אוניות גירוש בריטיות, שנועדו להחזירם לנמל המוצא בצרפת. דבר זה היה חידוש במדיניות הבריטים. מאז אוגוסט 1946 שולחו המעפילים הנתפסים לקפריסין (ראה גרוש קפריסין). לגבי א' החליטו הבריטים להחזיר את הפליטים היהודים אל המדינות שאיפשרו את יציאתם מאירופה, ובכך למנוע מהן לסייע למאבק הציונים.

אמיל סנדסטרם, השופט השוודי שהיה יושב-ראש ועדת החקירה של האו"ם לעניין ארץ-ישראל, ושניים מחבריה, נכחו בנמל חיפה בעת שהחיילים הבריטים גררו את הפליטים היהודים המתנגדים אל אוניות הגירוש, ואחד מחברי הוועדה שנכחו במקום אמר כי זאת העדות הטובה ביותר שהובאה בפניהם. ואומנם בדין-וחשבון שהגישה הוועדה למוסדות האו"ם, בתחילת ספטמבר 1947, ובו המלצות לבטל את המנדט הבריטי בארץ-ישראל ולהקים מדינה יהודית בחלק של ארץ-ישראל, ניכרת השפעתם של פרשת א' ושל מצב יהודי אירופה העקורים אחר השואה.

כחודש ימים עגנו שלוש אוניות הגירוש הבריטיות ועליהן אלפי הפליטים היהודים, בצפיפות נוראה, בתנאי תברואה קשים ובחום של אוגוסט, מול הנמל הצרפתי הים-תיכוני, פור דה בוק (PORT DE BOUC). שלטונות צרפת סירבו להיענות לתביעת הבריטים לכפות על המגורשים לרדת בצרפת, ואולם, הציעו לרוצים בכך מיקלט בארצם. רק מעטים ירדו אל החוף. אנשי המוסד ל'עלייה ב' ומנהיגי המעפילים המאורגנים וממושמעים היטב, אירגנו את אלפי ניצולי השואה הללו לשביתת התנגדות, והיא ריתקה אליה את דעת הקהל בעולם כלו. לבסוף החליטו הבריטים, בראשותו של שר החוץ ארנסט בוויין, להחזיר את הפליטים למחנות בגרמניה, ובכך קוממו עליהם אף את נשיא ארצות-הברית, הארי טרומן, ואת שר החוץ ג'ורג' מרשל, שניסו לפעול למען הפליטים היהודים, ואשר עד אז נמנעו מהתערבות בפרשה. גם בקרב ההנהגה הציונית התנהל מאבק בדבר הפתרון הרצוי לפרשה. משעלתה אפשרות שילוחם של פליטי א' בחזרה למחנות בגרמניה, תמכו חיים ויצמן ואחרים בהורדתם של הפליטים על אדמת צרפת, ואולם, דוד בן-גוריון התנגד לכך ותבע מן ההנהלה הציונית להציג עמדת סירוב אחידה לכל הצעת פשרה העלולה להחליש או לשמוט כליל את הקרקע מתחת לאסטרטגיית המאבק הציוני.

ב- 8 בספטמבר 1947 הורידו חיילים בריטים בנמל המבורג שבגרמניה בכוח את המעפילים המגורשים. כל מעפיל נגרר בידי כמה חיילים חבושי כובעי פלדה, לעיני מאות העיתונאים מכל העולם שסיקרו את האירוע. רוב המעפילים המגורשים שהו במחנות בגרמניה יותר משנה, והגיעו לארץ רק לאחר הקמת המדינה. האחרונים שבהם עלו לישראל ב- 1949. פרשת א' נחשבת לשיא בדרמת העלייה ה'בלתי-חוקית' לארץ-ישראל וכבר בעת התרחשותה הפכה למבחן כוח בין הבריטים ובין היישוב היהודי בארץ-ישראל.